

Nr 232.

Av herr Lindberg, *angående statens övertagande av Göta kanal m. m.*

Sedan lång tid tillbaka har pågått ett förstatligande av viktiga kommunikationsleder. Sålunda förstatligas samtliga järnvägar efter en fastställd plan, och i något fall har staten övertagit ansvaret för inre vattenvägar. Vad gäller järnvägarna måste staten i flertalet fall inlösa intressenternas andelar, vilket sker efter särskilda överenskommelser.

När det gäller en vattenväg sådan som Göta kanal synes det vara motiveerat att staten övertager också denna. I denna kommunikationsled är staten — man vågar nog göra påståendet — huvudintressent, varför inlösningssumman icke skulle behöva bli så stor. Såvitt framgår av de undersökningar jag kunnat göra, har staten gratis upplåtit all den mark varigenom kanalen löper och vilken mark tillhörde staten vid kanalens byggande i början av 1800-talet. Det är möjligt att kanalbolaget inlöste vissa markområden, men dessa synas icke ha varit stora. Staten har dessutom överlåtit ganska stora skogsområden till kanalbolaget för kostnadsfritt bruk för all framtid, och staten har anslagit ganska stora belopp till kanalens byggande, men även senare har staten lämnat anslag till kanalbolaget. Statens bidrag är, om man endast räknar det monetära anslaget, större än det inbetalda aktiekapitalet. Läger man till det värde som marken, skogarna inberäknat, representerar torde det vara ett faktum att staten redan äger det mesta av vad kanalbolaget nu förvaltar. Enbart inkomsterna från skogarna torde belöpa sig till aktningvärda belopp om de sammanläggas för hela brukningstiden. Såvitt jag kunnat finna har staten icke erhållit någon som helst avkastning på sitt i företaget nedlagda kapital, medan däremot aktieägarna erhållit utdelning på sina pengar. Utdelningen till aktieägarna har icke varit hög, något år eller kanske några år ingen, men den har ändock tillfört intressenterna gottgörelse.

Under åren 1815—1833 bidrog staten med ett belopp av 5 295 334 rdr banko till kanalens byggande medan under samma tid bolagets aktiekapital utgjorde 3 141 200 rdr banko. Härav framgår att staten redan under byggnadstiden anslagit nära dubbelt så stort belopp som det aktieägarna inbetalade eller förbundo sig inbetala. I själva verket är statens bidrag till kanalens byggande större än vad av förestående framgår, enär staten också ställde viss arbetskraft till förfogande. Värdet av denna samt värdet av marken har för mig icke varit möjligt beräkna, men att det är ganska högt därom torde icke råda tvivel.

Statens inflytande över kanalen synes icke stå i fullt rimlig proportion till de ekonomiska insatserna från statens sida.

För den mark som kanalbolaget erhållit av staten tager kanalbolaget viss inkomst årligen. I stor utsträckning är denna mark upplåten till sluss- och brovaktare och utgör, där den är brukningsbar, en viss inkomst för honom eller rättare sagt upplåtes såsom en löneförmån. Sluss- och brovaktaren skall nämligen bruka jorden, hålla kreatur m. m. men får taga inkomsten härav. Lönen är sålunda reglerad härefter. Vidare ha sluss- och brovaktarna bostad av kanalbolaget, vilken också räknas såsom naturainkomst. För samtliga sluss- och brovaktare upprättas personliga avtal — en förskönande omskrivning på »personliga kontrakt» — vilka avtal äro av ganska ensidig karaktär och icke lämna undertecknaren — vaktaren så särskilt stora förmåner. Sluss- och brovaktaren bindes på ett sätt, som på andra håll var möjligt så länge tjänstehjonsstadgan existerade, utan att det personliga avtalet lämnar vaktaren tjänstehjonsstadgans rättigheter. Vad gäller bostäderna äro dessa i många fall under all kritik. Ett förhållande som icke kan få stå opåtalat i denna motion är, att det finnes boställen som icke undergått någon reparation på årtionden. I ett fall har reparation skett en gång på 60 år enligt en uppgift som lämnats av trovärdig person.

Försök från sluss- och brovaktarnas organisation (Svenska sjöfolksförbundet) att få till stånd kollektivavtal för den anställda personalen ha visat sig ogörliga. Man har heller icke lyckats få arbetstiden reglerad, och ej heller har det lyckats få till stånd tillfredsställande semester- och avlöningsbestämmelser. Det förefaller som om enbart ur personalens synpunkt ett förstatligande skulle vara nödvändigt.

Även om man bortser från personalens ställning, vilken dock icke är oviktig i sammanhanget, så förefaller det som om statens intressen borde vara så stora att denna vattenväg med bikanaler borde övergå i statens ägo. Genom de stora anslag som staten lämnat torde det vara klart att statens intresse för denna kommunikationsled är ganska stort. I olika sammanhang har framskymtats, att staten gärna ser att kanalen bibehålles i trafikabelt skick. För kanalbolaget synes förhållandet emellertid nu vara det, att man har intresse av kanalen endast i så stor omfattning som är påkallad av att få behålla skogarna. Det förefaller nämligen som om de större inkomsterna nu skulle komma från dessa skogar och de mindre från kanaldriften. Nedläggas kanalen är det väl icke tänkbart att skogarna få behållas av bolaget. Skulle staten taga hand om skogarna och den mark som ligger omkring kanalen så måste bolaget säkerligen träda i likvidation, vilket måhända ändock inom en icke alltför avlägsen framtid måste ske. Det synes därför påkallat att staten övertager hela verksamheten.

Förstatligandet av kanalen har varit på tal vid ett par tre tidigare tillfällen. Således motionerades härom åren 1899 och 1905. En utredning av frågan har ävenledes skett, varvid förslag framlagts till en ny kanal, men ha dessa förslag icke lett till något positivt resultat.

Det är tydligt att statens eventuella övertagande av kanalen måste före-

gås av en utredning. Då en sådan säkerligen tager ganska lång tid, är det önskvärt att staten använder sitt inflytande i kanalbolaget så att personalen kan erhålla drägligare anställningsförhållanden, ett önskemål som synes ligga fullt i linje med statsmakternas intressen, visade på andra områden av samhällslivet.

På grund av vad ovan i korthet anförts tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla dels om utredning i syfte att Göta kanal måtte övertagas av staten, samt föreläggande för riksdagen av de förslag var-till utredningen kan giva anledning, och dels att Kungl. Maj:t ville använda sitt inflytande i kanalbolagets ledning så att personalens anställnings- och bostadsförhållanden förbättras.

Stockholm den 22 januari 1949.

Carl Lindberg.
